

si etkili olmuştur. Bazı fakihlerden muhtelis elinin kesileceğine dair görüşler rivayet edilmekteyse de (İbn Hazm, XIII, 345; İbn Kudâme, IX, 104-105) bu genel kabulün dışında bir tercih olmaksızın çok muhtelis kelimesine farklı anlamlar yüklenmesiyle alâkalı görünmektedir. Nitekim bu gruptaki fakihlerin, gizlice veya koruma altındaki malı çalan ya da âriyet aldığı malı inkâr ederek kendisine gösterilen güveni kötüye kullanan kimseler hakkında böyle bir ceza önerdikleri görülmür. Fakihlerin çoğunluğunun, ihtilâsla yakın bir anlam içerdiği halde yankesicilik konusunda farklı düşünüp yankesicinin elinin kesilmesi gerektiğinden söz etmesi de bu suçun gizlice ve koruma altındaki bir mala karşı işlenmekte olmasından kaynaklanır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Ezân", 93; İbn Mâce, "Hudûd", 26; Ebû Dâvûd, "Şalât", 161, "Hudûd", 14, 15; Tirmizî, "Kaṭ'u's-sârik", 5, "İlim", 5, "Hudûd", 18; Nesâî, "Kaṭ'u's-sârik", 13; Şâfiî, *el-Üm*, VI, 151; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, Kahire 1392/1972, XIII, 343-353; Serahsî, *el-Mebsût*, IX, 160-161; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 375; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, II, 61; V, 132; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, Kahire 1389/1969, IX, 104-105, 118; Nevevî, *Ravzatü'l-ṭâlibîn* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Muavvaz), Beyrut 1412/1992, VII, 346; Osman b. Ali ez-Zeylâi, *Tebyî-nü'l-ḥakâik*, Bulak 1313, III, 217; İbnü'l-Murtazâ, *el-Bahrü'z-zehhâr*, San'a 1366/1947, V, 172; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), IV, 138-139; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Kahire), V, 136-137; Şevkânî, *Neylû'l-euṭâr*, VII, 147-148; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr*, IV, 94; Azîmâbâdî, *Avnû'l-ma'bûd*, XII, 58-61; Mübârekfûrî, *Tuḥfetü'l-ahvezi* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Kahire 1384/1964, V, 8-9; Abdülazîz Âmir, *et-Taṣîr fî ş-şer'atü'l-İslâmiyye*, Kahire 1369/1969, s. 214-215; Bilmen, *Kamus*², III, 250; Yûsuf Halîf, *eş-Şu'arâ'ü's-Şa'âlik fî'l-aşri'l-Câhili*, Kahire 1986, s. 21-34; Ayhan Önder, *Türk Ceza Hukuku: Özel Hükümler*, İstanbul 1987, s. 117-124; Ahmed Fethî Behnesî, *el-Mevsû'atü'l-cinâ'iyye fî'l-fikhi'l-İslâmî*, Beyrut 1412/1991, II, 76-80; "İhtilâs", *Mu.Fî*, IV, 88-89; "İhtilâs", *Mu.F*, II, 288-289; "İntihâb", a.e., VI, 317-319; "Tarrâr", a.e., XXVIII, 338-340.

ALİ KAYA

İHTİLÂT (الإختلاط)

Râvinin hadis rivayetine ehliyetini yok eden akıl eksikliği ve zayıflığı hali.

Sözlükte "karışmak, kişinin şuuru bozulmak" anlamına gelen ihtilât hadis terimi olarak yaşlılık, bunama, aşırı üzüntü gibi sebeplerle râvinin aklının zayıflaması ve rivayet ehliyetini kaybetmesidir. İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî ve İbn Hacer el-

Askalânî gibi âlimler, rivayetleri ezberinde bulunmayan râvinin yazılı metinlerini kaybetmesi veya âmâ olması yüzünden hatalı rivayette bulunmasını da ihtilât olarak kabul etmişlerdir. İhtilât güvenilir râviler için söz konusu olup ihtilâta uğrayan râvinin (muhtelit) rivayetinin değeri hususunda farklı görüşler ileri sürülmüş, bunların ihtilât öncesi rivayetlerinin kabul edileceğinde görüş birliği bulunmakla birlikte ihtilâtтан sonraki rivayetleri genellikle kabul sayılmamıştır. İhtilâta uğrayan râvinin bu halden önce mi sonra mı naklettiği bilinemeyen rivayetleri ise genellikle reddedilmiştir. İbn Hacer'e göre bu tür rivayetler hakkında kesin hüküm vermek doğru olmaz. Ancak ihtilât döneminin kısa ve hataların az olması veya bu dönemde rivayette bulunmaması durumunda râvinin güvenilirliği ve rivayeti için bir olumsuzluk söz konusu değildir. İbn Hibbân, ihtilâta mâruz kalan sika râvinin güvenilir râvilerin rivayetine aykırı olmayan nakillerini kabul etmiştir.

Hâzîmî'nin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmeyen *Tuḥfetü'l-müstefid*, Alâî'nin *Kitâbü'l-Muḥteliṭîn* (nşr. Rif'at Fevzî Abdülmuttalib - Ali Abdülbâsî Mezîd, Kahire 1417/1996), Sibt İbnü'l-Acemî'nin *el-İṭtibât bimen rumiye bi'l-ihtilât* (nşr. Alâeddin Ali Rızâ, Beyrut 1408/1988; nşr. Fevâz Ahmed ez-Zemerlî, Beyrut 1408/1988; nşr. Ali Hasan Ali Abdülhamîd, Zerkâ, ts. [el-Vekâletü'l-Arabiyye]) ve İbnü'l-Keyyâl'in *el-Kevâkibü'n-neyyirât fî ma'rifeti men iḥteleṭa mine'r-ruvâtî's-sikât* (nşr. Abdülkayyûm Abdürabbînnebî, Dimaşk 1401/1981; nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Silefî, Kahire 1401; nşr. Ömer b. Garâme el-Ömerî, Beyrut 1415; nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût, Beyrut 1987) adlı çalışmaları ihtilât konusunda kaleme alınmış eserler olup Mehmet Fatih Kaya da *Hadis Usulünde İhtilât* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1998, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (nşr. Ahmed Ömer Hâşim), Beyrut 1406/1986, s. 165-168; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-hadîs*, s. 391-398; İbn Balabân, *el-İhsân bi-takrîbi Şahihi İbn Hibbân* (nşr. Şuayb el-Arnaût - Hüseyin Esed), Beyrut 1404/1984, I, 150; İbn Receb, *Şerhu 'İlletü'l-Tirmizî* (nşr. Nureddin İtr), [baskı yeri yok] 1398/1978 (Dârü'l-mellâh), II, 552-601; İbn Hacer, *Nüzhetü'n-nazar*, Kahire 1352/1934, s. 25-26; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-mugîs* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, IV, 370-393; İbnü'l-Keyyâl, *el-Kevâkibü'n-neyyirât fî ma'rifeti men iḥteleṭa mine'r-ruvâtî's-sikât* (nşr. Abdülkayyûm Abdürabbînnebî), Dimaşk 1401/1981, neşredevin girişi, s. 8-22.

MÜCTEBA UĞUR

İHTİMAN

Bulgaristan'ın orta kesiminde Osmanlılar tarafından kurulmuş küçük bir kasaba.

Denizden 640 m. yükseklikte, etrafı ormanlık dağlarla çevrili 20 km. uzunluğunda, 7 km. genişliğinde bir ovanın ortasında, Motivir ırmağının kenarında yer alır. Sofya, Tatarpazarı, Filibe ve Samakov'a uzanan üç önemli yol üzerinde bulunur. Osmanlı devrinde (1371-1878), bölgenin zaptından kısa bir süre sonra kurulmuş olup buranın çekirdeğini bütün Balkanlar'ın en eski Osmanlı eserlerinden olan ve yıkıntıları bugüne ulaşan bir zâviye-imaret teşkil eder. Bu dönemde Belgrad'a uzanan büyük yolun üzerinde bir menzil noktası olan kasaba Mihaloğulları ailesinin bir kolunun oturduğu, Paşalivâsı'na bağlı bir nahiye, daha sonra da kaza merkezi durumunda bulunmaktaydı.

İhtiman adı, bu bölgenin Osmanlılar'ca ne şekilde alındığının bir işareti olan "ahd ü emân" terkinin Türkçe'deki söylenişine dayanır. İhtiman'ın bulunduğu yerin yakınında, Bizans hâkimiyeti döneminde ortaya çıkan Stiponion adlı küçük bir kaleşehirdir. Slavlar'ca Stiponje denilen bu şehri Arap coğrafyacılarından İdrîsî Stobuni adıyla anar. Uzun süre önce terk edilmiş olan Stiponje, bugünkü kasabanın 3 km. kadar kuzeydoğusunda ovayı çeviren dağların eteklerinde yer almaktaydı. Burası, hemen yakınındaki Samokov ile birlikte 772'de (1370-71) Lala Şâhin idaresindeki Osmanlı kuvvetlerince zapt edilmişti. Osmanlı kaynaklarına göre bölge halkı barış yoluyla yeni idarecilere boyun eğmiş ve zimmîliği kabul etmişti. Eski Stiponje ise İhtiman nahiyesinin büyük hristiyan yerleşmelerinden biri olarak (1570'te 148 hâne nüfusa sahipti) Osmanlı dönemi boyunca varlığını sürdürdü; 1800 yılı civarındaki büyük karışıklıklar sırasında ortadan kalktı. Resmî Osmanlı belgeleri ve defterlerinden haberdar olmayan bir kısım Bulgar tarihçileri, buranın 1371'deki fetih sırasında tahrip edilip ortadan kaldırıldığını yazar.

Yeni bir Osmanlı kasabası olarak İhtiman ovada, 1402'de Ankara Savaşı'nda hayatını kaybeden Mihaloğlu Mahmud Bey tarafından XIV. yüzyılın son çeyreğinde inşa edilen zâviye-imaret, han, hamam gibi binaların etrafında kurulup gelişmiştir. Binaların mimari vasfılarından hareketle, bunların 782-797 (1380-1395) yılları arasında yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Tahrir kayıtlarında zâviye ola-